

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Булгакова О., канд. екон. наук, доц. **Казакова Н. А.**,
канд. екон. наук, доц. **Чичина О. А.**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

І ще на початку 90-х років минулого століття перед Україною та рештою держав світу постала необхідність вирішення питань щодо гендерної політики, яка передбачала впровадження гендерного підходу в усі сфери державної політики через удосконалення й переоцінку процесів щодо прийняття рішень, створення законодавства, стратегічного курсу розвитку та програм у всіх сферах і на всіх рівнях з метою забезпечення принципу гендерної рівності. Проте, безпосередньо наразі, у період стрімких змін і перетворень, що стимулюються євроінтеграційними процесами, низка проблем стосовно гендерного аспекту сучасного українського громадянського суспільства залишається й досі невирішеною.

Слід розуміти, що формування і функціонування в Україні європейськоорієнтованої гендерної демократії на даному етапі є чи не найголовнішою умовою для ефективно-стабільного розвитку (створення відповідних інституцій, спрямованих на здійснення та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків і т.ін.) із подальшим налагодженням багатосторонніх дипломатичних відносин на основі паритетності з іншими країнами-акторами сучасної міжнародної арени. Важливість додаткових досліджень та перетворень в цьому напрямі, також, обумовлена тим, що показник розвитку гендерного фактору є ключовим індикатором соціально-економічної підготовленості суспільства до будь-яких змін. Власне, концепти гендеру та гендерної свідомості формуються у суспільстві будь-якої країни суто індивідуальним шляхом.

Ця тенденція пояснюється тим, що ролі і обов'язки чоловіків і жінок змінюються з часом внаслідок впливу різноманітних соціальних, економічних, політичних, культурних, історичних та інших явищ, ініційованих владою, прискорених розвитком і становленням працездатного населення, сімейного фактору, репродуктивної поведінки представників даного суспільства, тощо.

Саме вищенаведені характеристики, а не біологічна стать визначають моделі поведінки, вибір професії та інші психологічно-соціальні принципи та орієнтири чоловіків і жінок.

Держава, також, зобов'язується забезпечувати належний загальний механізм реалізації прав людини, в тому числі і щодо забезпечення гендерного паритету. Поки що українські жінки складають меншість у Верховній Раді (рис.1).

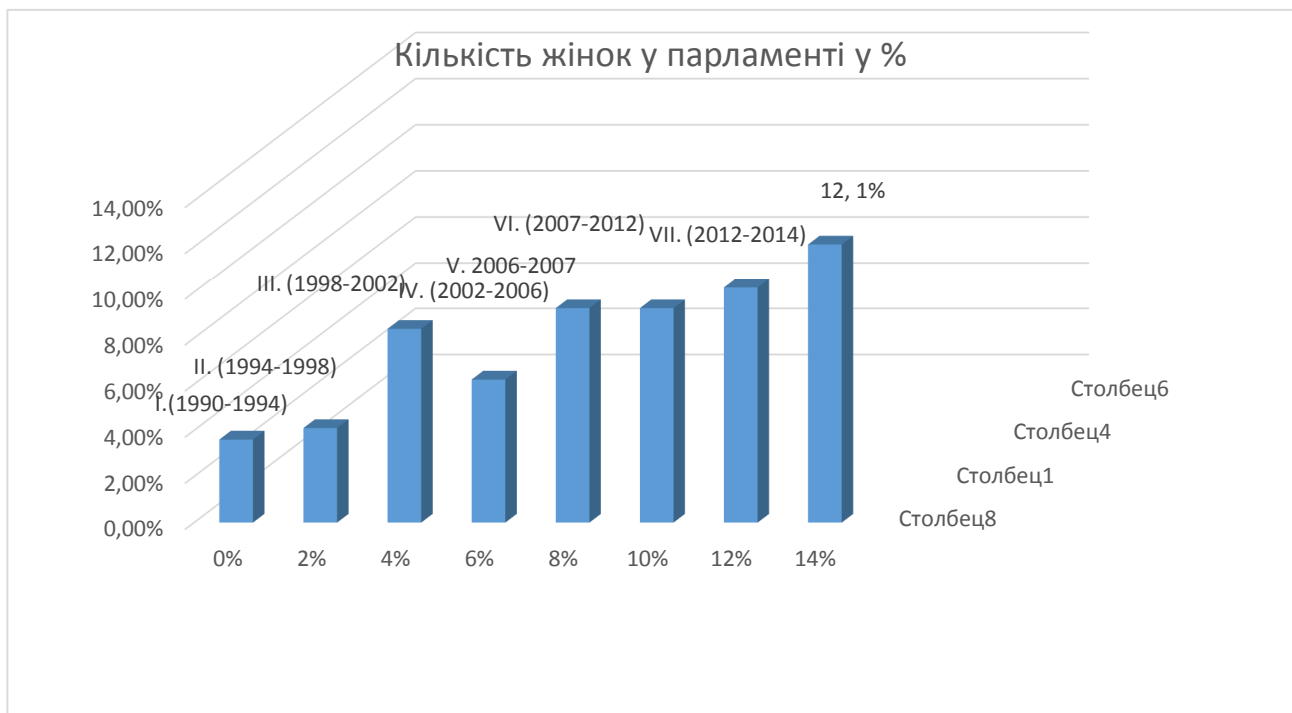

Рис.1. Кількість українських жінок, які працюють у Верховній Раді України (1990-2018 рр.)

Водночас частка жінок у національних парламентах Європи є знатно більшою (рис.2).

Жінкам складно «вирватися» із стагнаційного кола типових професій, обов'язків, статусів і доручень [1].

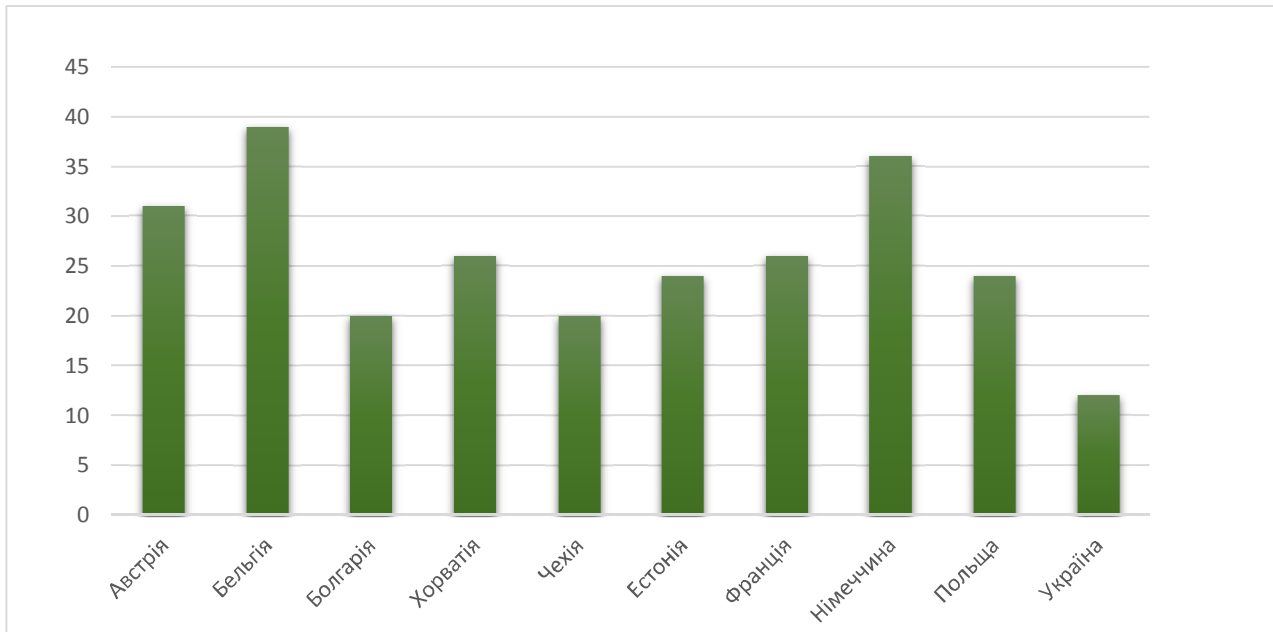

Рис. 2. Частка жінок у національних парламентах Європи в 2015 році (%) [3]

Традиційні стереотипи масової свідомості досі надзвичайно негативно обмежують можливості жінок у бідь-якому напрямі кар'єрного зростання. Особливості «гендерного» розподілу наукових ступенів для жінок і чоловіків України у 2017 році (%) наведені на рис.3.

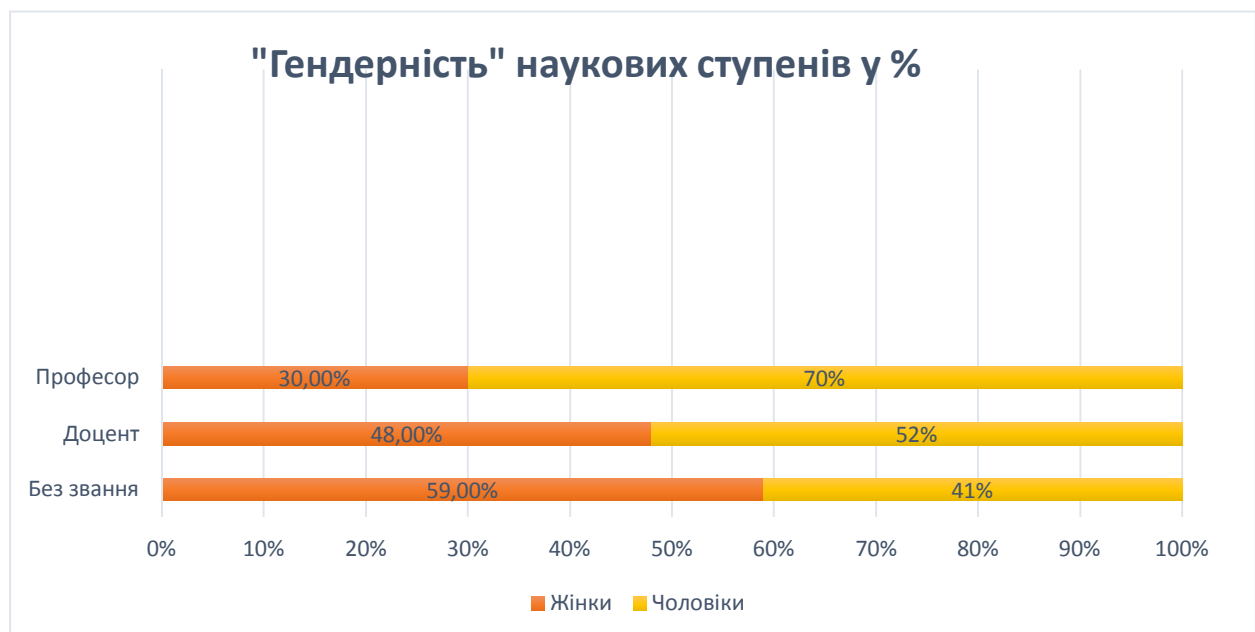

Рис. 3. Особливості «гендерного» розподілу наукових ступенів для жінок і чоловіків України у 2017 році (%)

І це при тому, що майже 50% сучасної робочої сили у нас складають саме жінки. За таким соціальним показником, який об'єктивно можна називати парадоксальним, Україна дійсно є унікальною країною.

Слід звернути увагу на те, що більшість вакансій зі сфери послуг (широке коло спеціальностей свідомо низькооплачуваних робочих місць) пропонується саме жінкам [2]. Така ж тенденція характерна для більшості секторів економіки, які передбачають, що головну робочу силу їх становитимуть саме жінки, кваліфікаційні вимоги до яких є дуже високими, часи роботи – полуфіксованими через великі обсяги та «хвилеподібність» роботи, а рівень самої заробітної плати – ледь перевищує прожитковий мінімум.

Унаслідок цього виникає чергова гендерна проблема – фемінізація української бідності, яка на даний момент залишається не тільки не вирішеною, але й продовжує прогресувати.

Серед інших актуальних соціальних проблем українського суспільства гендерного характеру особливої гостроти набули низькі показники народжуваності населення, на противагу яким виступають високі індикатори смертності (особливо дитячої), а також кількість наших громадян, які щорічно емігрують за кордон і т.ін. Наприклад, за даними 2018 року (січень – жовтень) населення України скоротилося майже на 200 тис. осіб. Основною причиною скорочення чисельності українського населення – високі показники смертності: на 100 померлих в 2018 році - 59 народжених. Демографічна динаміка в Україні щодо народжуваності засвідчує більш високі показники у 2002-2010 роках (рис.4). Вагомим чинником цього демографічного всплеску є суттєве збільшення виплат при народженні дитини. У 2013 році при народженні першої дитини український уряд виплачував 29,8 тис. грн. (3,7 тис. \$), на другу дитину виділялося 59,7 тис. грн. (7,5 тис. \$), а на третю і наступну дитину – 119, 4 тис. грн. (близько 15 тис. \$). З 2014 року допомога при народженні стала виплачуватися в грошовому розмірі, який не залежить від того, якою за рахунком є дитина в сім'ї.

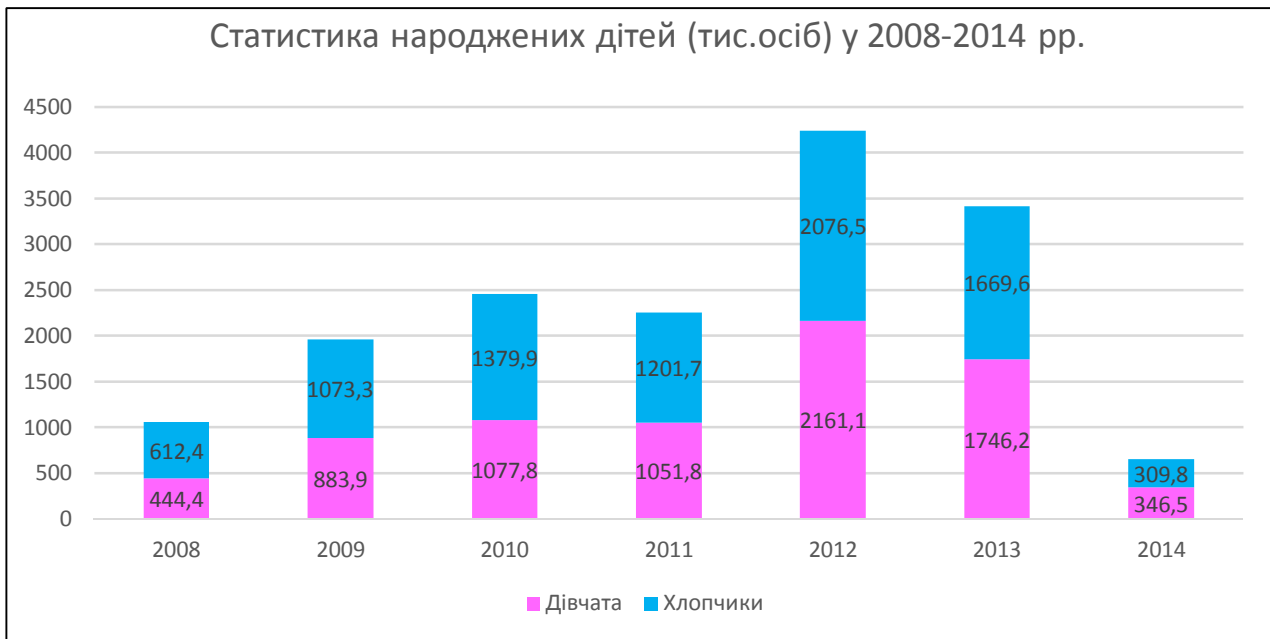

Рис. 4. Статистика народжуваності в Україні (2008 - 2014 рр.)

Також варто враховувати й прожитковий мінімум для дітей віком до 6 років (у 2013 році становив 1032 грн. (або 129 \$), у 2018 році - 1559 грн. (або 55 \$). Таким чином, саме сім'ї з дітьми часто складають соціально вразливу категорію українського суспільства. За даними ООН, кожне третє домогосподарство із дітьми перебуває за межею бідності, а наявність однієї дитини підвищує ризик ймовірної бідності за відносним критерієм на 17%, а наявність трьох і більше дітей – вже на 42%. Більш соціально вразливими є багатодітні сім'ї та сім'ї із дітьми вікової категорії до 3-х років.

Не варто забувати і про те, в якій значній мірі на гендерно-демографічну ситуацію в нашій країні впливає невирішений збройний конфлікт на території Донецької та Луганської областей України, який розпочався ще в квітні 2014 року, 5 років тому і призвів як до колосальних втрат людських життів так і ще більшого подальшого скорочення чисельності чоловічого населення країни.

На думку вчених-демографів, зниження сумарного рівня народжуваності в Україні з 1,53 дитини на одну жінку в 2012 році до 1,5 дитини на одну жінку в 2014 році було зумовлено, перш за все, істотним скороченням частоти народжень саме в цих областях. Зростання смертності та скорочення тривалості життя обумовлені як безпосередніми втратами життів у результаті бойових дій, так і смертями, пов'язаними із тривалим стресом, нестачею необхідних

медикаментів, погіршенням функціонування системи медичної допомоги, низькою якістю або обмеженістю необхідного харчування, відсутністю або низьким рівнем умов проживання. Поява в країні нової соціально вразливої і численної групи вимушено переміщених осіб («переселенців») супроводжується зростанням ризиків виникнення у них інфекційних захворювань, хвороб серцево-судинної і нервової системи, психічних розладів через тривале перебування в незадовільних санітарно-гігієнічних умовах та стресових ситуаціях. Крім того, вимушена міграція наших громадян із зони бойових дій є причиною розлучень і розриву сімейних зв'язків, які, як правило, вже ніколи не поновляться, про що свідчить сумна статистика зростання кількості так званих «неповних» сімей, самотніх людей похилого віку.

До того ж, ще одним посилювальним фактором для стабілізації демографічної ситуації України, як ми вже зауважували, залишається все ще достатньо високий рівень захворюваності вагітних і невиношування вагітності, масове погіршення стану здоров'я яких пов'язане із низькою різноманітних причин, серед яких основними є зниження рівня і якості життя населення, недостатнє та низьке надання якості та послуг з охорони репродуктивного здоров'я, недостатнє поширення законодавчих постанов та актів щодо здорового способу життя в суспільстві тощо [4]. У зв'язку з цим нормальні пологи складають в Україні, в середньому, тільки близько третини від їх загального числа.

Саме проблема невиношування вагітності набула в Україні особливої гостроти на тлі низької народжуваності, адже всі невиношувані вагітності є безпосередніми репродуктивними втратами загальнонаціонального масштабу, і, на жаль, частіше за все, бажаних дітей. Разом із цим, на даний момент, для стабілізації і поліпшення ситуації в сфері репродуктивного здоров'я в Україні, продовжує розвиватися спеціально створена широкомасштабна мережа служб планування сім'ї та дитячої і підліткової гінекології: відкрито і функціонують 47 обласних та міських центрів планування сім'ї, понад 500 кабінетів планування сім'ї та підліткової гінекології, 36 кабінетів статевого виховання підлітків.

Таким чином, з огляду на все вищенаведене, можемо зробити висновок про те, що українське суспільство може і повинна змінювати особистісний і державний вектор просування гендерної політики.

Література:

1. Тет Ю. Щорічний рейтинг гендерної рівності: в Україні жінки освіченіші за чоловіків, але в політику їм – зась? *Повага. Сайт кампанії проти сексизму у політиці і ЗМІ*. 2018. URL: <https://povaha.org.ua/schorichnyj-rejtynh-hendemoji-rivnosti-v-ukrajini-zhinky-osvichenishi-za-cholovikiv-ale-v-polityku-jim-zas/>.
2. Комліченко О.О., Комліченко Д.С. Гендерні особливості зайнятості - безробіття на ринку праці України. URL: <https://www.sword.com.ua/konfer27/514.pdf>
3. Кухтяк К. Аналіз та Рекомендації щодо Згладжування Гендерної Нерівності в Україні. URL: <https://voxukraine.org/uk/analyze-ta-rekomendatsii-shchodo-zglazhuvannya-gendemoi-nerivnosti-ua/>.
4. МОЗ України розпочало розглядати випадки материнської смертності за світовими стандартами. URL: <http://moz.gov.ua/article/news/moz-ukraini-rozpochalo-rozgljadati-vipadki-materinskoj-smertnosti-za-svitovimi-standartami>.